<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-190-206>

УДК 378:005.6 (477)

Трима Катерина
Сальнікова Наталія

Вплив громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти у відомчих ЗВО

Анотація

Сучасна політика у сфері вищої освіти країн, які входять до Європейського простору вищої освіти, для забезпечення якості вищої освіти передбачає залучення до функціонування сфери вищої освіти різних стейкхолдерів, зокрема: громадські організації та асоціації, роботодавців, місцеві громади, активних громадян тощо. Спеціалізовані ЗВО розпочали формування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти у 2016 р. На даному етапі розроблені відповідні положення, якими регламентуються розподіл повноважень щодо забезпечення якості освіти між різними службами та підрозділами університету. На основі проаналізованих документів зроблено висновок про те, що окремі структурні підрозділи з забезпечення якості вищої освіти у відомчих ЗВО ще не сформовано, а функції з дотримання стандартів якості покладено в якості додаткових на існуючі структурні підрозділи. На основі аналізу новин з сайтів відомчих ЗВО України зроблено висновок, що спеціалізовані ЗВО співпрацюють з міжнародними та українськими громадськими організаціями, чия діяльність дотична до правоохоронної справи. Пріоритетом співпраці ЗВО та громадських організацій, що є публічно доступною на сайтах університетів, є спільна навчальна діяльність, тренінги, конференції та круглі столи, підвищення кваліфікації працівників. Документи, в яких окреслено вплив громадських організацій на забезпечення якості освітніх послуг, та інформація про практичний вимір співпраці щодо забезпечення якості освітніх послуг на сайтах відсутня. Зроблено висновок про необхідність вироблення механізмів співпраці відомчих ЗВО України з громадськими організаціями та алгоритму публічного висвітлення даного процесу.

Ключові слова: вища освіта, внутрішнє забезпечення якості вищої освіти, відомчі університети, стейкхолдери, громадські організації.

Вступ

Професійне життя людини та її становлення як фахівця відбувається завдяки вищій освіті, що створює підґрунтя матеріального забезпечення особистості та її професійної самореалізації. Тобто вища освіта як соціальний інститут є необхідним елементом соціетального розвитку сучасного соціуму та фактором, який впливає на соціально-економічний та соціокультурний розвиток держави. Особливість даного соціального інституту полягає у можливості створювати та розповсюджувати нові знання, норми та цінності суспільства.

Сучасна політика у сфері вищої освіти країн, які входять до Європейського простору вищої освіти (далі ЄПВО), для забезпечення якості вищої освіти передбачає залучення до функціонування сфери вищої освіти різних стейкхолдерів, зокрема: громадські організації та асоціації, роботодавців, місцеві громади, активних громадян тощо.

Термін «стейкхолдери» у відповідності до «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» означає» (2015): «Стейкхолдери

– це учасники (суб'єкти) у межах закладу, включаючи студентів і персонал, а також зовнішніх стейкхолдерів, таких як працедавці та зовнішні партнери закладу». Термін «громадянське об'єднання» розтлумачується у Ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» (2012): «Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи» (ст.1.).

Актуальність дослідження впливу громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти підтверджується низкою міжнародних документів:

«Trends 2018: Learning and teaching in the European Higher Education Area» (2018). У звіті зазначено, що у ЄПВО забезпечення якості серед інших суб'єктів покладено у тому числі й на громадські організації.

«Benchmarking Higher Education System Performance» (2019).

У частині звіту під назвою «Higher education and the wider social and economic context» зазначено, що вища освіта є частиною середовища, в якому вона існує, та має ключове значення для соціально-економічного розвитку, будучи пов'язаною з різними галузями та стейкхолдерами.

«Education at a Glance 2019. OECD Indicators» (2019).

У звіті зазначено, що у ЄПВО забезпечення якості вищої освіти здійснюється на засадах розподіленої відповідальності між спеціалізованими агентствами.

«Education and Training Monitor 2019» (2019).

У документі зазначено, що національні уряди орієнтовані на співпрацю з різними стейкхолдерами, серед яких наявні громадські організації, церква, поліція тощо.

«Review of the education sector of Ukraine: moving towards effectiveness, equity and efficiency» (2019).

У моніторинговому звіті Світового банку щодо розвитку української системи освіти наголошено на тому, що різні стейкхолдери відіграють важливу роль у процесах реформування.

Огляд вищезазначених документів підтверджує актуальність вивчення впливу громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти.

Науковий доробок з дослідження проблем функціонування системи вищої освіти складається з робіт вітчизняних та закордонних дослідників, серед яких праці В. Кременя, С. Калашнікової, В. Лугового, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, які присвячені дослідженню питань функціонування вищої освіти та забезпечення її якості. Проблема впливу стейкхолдерів, а саме громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти, не представлена у вітчизняній історіографії, а серед закордонних вчених її дослідженням займаються: І. Блеклі, С. Епп, Д. Барраган, Б. Гілфілан, Е. Фі та інші.

Оцінюючи вітчизняний стан розвитку забезпечення якості вищої освіти, українські дослідники В. Луговий та Ж. Таланова зазначають: «В Україні культура якості, що базується на збалансованому поєднанні стандартів забезпечення мінімуму і стандартів покращення максимуму якості вищої освіти із тенденцією домінування других, знаходиться на початковій стадії становлення». Тоді як світова практика «в умовах розширення автономії університетів» передбачає «тенденцію до поширення стандартів другого роду, що базуються на застосуванні рейтингів та акредитації реалізації освітніх програм і діяльності закладів освіти з урахуванням та на основі покращення їх досконалості, розвитку» (Луговий, & Таланова (ред.), 2016).

Описуючи сучасні заклади вищої освіти С. Калашнікова зазначає, що університети діють в умовах відкритості та партнерства на основі нової моделі управління вищою освітою (врядування), яка «включає – багато рівнів і багато акторів (учасників); правила, процедури і

механізми їх взаємодії для досягнення спільних цілей» та «спричинює зміну ролі держави в управлінні вищою освітою (від регулятора до фасилітатора) та делегування/перерозподіл її владних повноважень серед нових акторів (учасників) процесу управління» (Калашнікова, 2017).

І. Блеклі, Дж. Ендерс, В. Лепорі у роботі «Управління університетами: політика та організаційні зміни з західноєвропейської порівняльної точки зору» (2017) наголошують на зростанні ролі громадських організацій у процесах врядування в університетах, зокрема через участь у прийнятті рішень, вплив на модернізацію організаційних структур, контроль керівництва закладу вищої освіти. Б. Гілфілан та А. Фі у дослідженні «Shaping participation: an international NGO implementing a government participation policy» (2017) вивчають механізми впливу неурядових організацій на функціонування закладів освіти, зокрема для впровадження змін та вирішення проблем місцевого характеру.

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що точиться активна наукова дискусія з проблеми впливу стейкхолдерів на розвиток вищої освіти. Зазначене актуалізує необхідність дослідити особливості впливу громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти, зокрема у відомчих закладах вищої освіти.

Метою статті є аналіз особливостей впливу громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти у спеціалізованих закладах вищої освіти України.

Методи дослідження

Дослідження здійснюється з використанням загальнонаукових методів, зокрема таких як: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, контент-аналіз.

Результати дослідження

Забезпечення якості вищої освіти у відомчих ЗВО України

Забезпечення якості вищої освіти є важливим аспектом функціонування вищої освіти України. Термінологічно поняття якості вищої освіти розкрито у Національному глосарії вищої освіти: «*Якість вищої освіти (Quality in Higher Education)*: «характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення розроблено Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2005 р.), утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (2004 р.) та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (2008 р.)» (Табачник, & Кремень, (ред.), 2011).

Згідно Закону України «Про освіту» (2017) наразі є можливим здійснення громадського нагляду (контролю) за дотриманням забезпечення якості освітніх послуг. Суб'єктами громадського контролю можуть бути громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з інвалідністю, професійними об'єднаннями педагогічних і науково-педагогічних працівників, об'єднаннями здобувачів освіти, об'єднаннями батьківських комітетів та органами, до яких вони делеguють своїх представників. До компетенції громадських об'єднань відноситься право отримувати у встановленому законодавством порядку доступ до інформації на всіх етапах прийняття рішень у сфері вищої освіти і науки, вносити пропозиції та зауваження до них та погоджувати прийняття визначених законом рішень (Ст. 71).

Заклади вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) є державними освітніми закладами, які підпорядковано МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовку фахівців, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність.

Основною метою діяльності ЗВО є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для органів і підрозділів МВС, інших органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій України.

Закон України «Про вищу освіту» (в редакції від 2019 р.) націлює на системне забезпечення якості освітнього процесу в усіх закладах вищої освіти, у тому числі й у спеціалізованих ЗВО. Незалежно від специфіки ЗВО процес забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення наступних процедур і заходів: «щорічного оцінювання здобувачів вищої освіти шляхом проведення зрізів знань; перевірки рівня викладання дисциплін, особливо молодими викладачами (проведення моніторингу думки курсантів, слухачів і студентів); посилення вимог до якості підготовки робіт усіх рівнів (курскових, дипломних, магістерських і дисертацій) та запобігання академічному плагіату; обов'язкове стажування науково-педагогічних працівників» (Закон України «Про вищу освіту», 2017).

У Таблиці 1 представлений аналіз документів, якими регламентується внутрішня система забезпечення якості, а саме: Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Харківського національного університету внутрішніх справ, Львівського університету внутрішніх справ, Дніпропетровського університету внутрішніх справ, Донецького юридичного інституту міністерства внутрішніх справ України та Одеського університету внутрішніх справ.

193

Таблиця 1.

Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти:

Критерії порівняння	Харківський національний університет внутрішніх справ	Дніпропетровський університет внутрішніх справ	Одеський національний університет внутрішніх справ	Донецький юридичний інститут міністерства внутрішніх справ України	Львівський університет внутрішніх справ
Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти	Введено у дію 18/11/2016	Введено у дію 14/06/2016	Введено у дію 28/11/2017	Введено у дію 02/05/2019	Введено у дію 29/08/2018

Підрозділи, відповідальні за забезпечення якості	Підрозділи, відповідальні за ректорат із забезпечення якості; Вчена рада університету; Науково-методична рада університету; Вчена рада факультету; декан факультету та його заступник; Начальник відділу; науково-педагогічний персонал.	Ректор та проректори; Вчена рада університету; Керівники підрозділів та декани факультетів; Науково-методична рада університету; Вчена рада факультетів.	Кафедри (науково-педагогічні працівники, завідувачі кафедр, куратори академічних груп); факультети (декани факультетів, заступники деканів факультетів, завідувачі кафедр); Університет (Вчена Рада, ректор, проректори, а також збори трудового колективу, в частині схвалення щорічного звіту ректора)	Вказано частково, наприклад, коли йдеться про перевірку на плагіат та дотримання академічної доброчесності, відповідальні особи вказано	Ректор, проректори та колегіати: Вчена рада університету, Наглядова рада університету; Зовнішні зацікавлені сторони; Кожен працівник університету в межах своєї компетенції
Опис Повноважень органів, відповідальних за внутрішнє забезпечення якості	Повноваження та форми контролю та моніторингу забезпечення якості детально описані в документі.	Повноваження та форми контролю та моніторингу забезпечення якості частково детально описані в документі.	Повноваження та форми контролю та моніторингу забезпечення якості описані в документі.	-	Повноваження та форми контролю та моніторингу забезпечення якості частково описані в документі.
Стейкхолдери забезпечення якості освіти	Не згадуються	Не згадуються	Не згадуються	Вказано	Є посилання на участь стейкхолдерів, але їх повноваження та форми впливу не уточнюються
Співпраця з європейським і асоціаціями	-	-	-	-	-

спеціалізовані х вищих навчальних закладів ЄС					
--	--	--	--	--	--

Аналіз співпраці відомчих ЗВО України з міжнародними громадськими організаціями

В проаналізованих положеннях про систему внутрішнього забезпечення якості освіти у відомчих закладах вищої освіти наявні посилання на співпрацю з окремим міжнародними та українськими громадськими організаціями, профіль діяльності яких дотичний до забезпечення спеціалізованої освіти. В статті розглянуто ті громадські організації, інформація щодо співпраці з якими наявна на сайтах відповідних ЗВО за період із січня 2019 до червня 2020 року.

Асоціація європейських поліцейських коледжів (Association of European Police Colleges), АЄПК є добровільним об'єднанням профільних навчальних закладів поліції / МВС країн ЄС та сусідніх держав, що була створена 25 січня 1996 році у м. Брюссель, Королівство Бельгія, та нараховує наразі 53 учасника (заклади) з країн ЄС і сусідніх країн. Задачами даної громадської організації є:

- координація діяльності та співпраця з підготовки поліцейських у Європі;
- спільні дослідження та розробки у сфері поліцейської освіти;
- поширення найкращих практик з підготовки кадрів;
- розширення зв'язків між навчальними закладами відповідного профілю;
- он-лайн навчання (Association of European Police Colleges, 2019).

Форми співпраці з відомчими ЗВО. На сайтах відомчих університетів наявна інформація про членство університетів в організації, обмін науковими розробками та найкращими практиками у вигляді організації круглих столів, конференцій та тренінгів; забезпечення науковою та навчально методичною літературою; проведення он-лайн лекцій для студентів. Вільний доступ до даних матеріалів заблоковано.

Європейський поліцейський коледж є одним з агентств Європейського Союзу та об'єднує старших офіцерів національних поліцій ЄС у сфері боротьби з транскордонною злочинністю, забезпечення громадської безпеки і правопорядку. До завдань організації входять:

- поширення знань щодо європейської юстиції;
- підготовка офіцерів поліції у країнах-кандидатах на вступ в ЄС;
- підготовка офіцерів поліції країн ЄС до спільних дій (European Union Agency for Law Enforcement Training, 2020).

Форми співпраці з відомчими ЗВО. На сайтах Дніпропетровського університету внутрішніх справ, Донецького юридичного інституту внутрішніх справ України, Львівського університету внутрішніх справ наявні повідомлення про укладання договорів про довгострокову співпрацю з даним агентством.

Міжнародна асоціація керівників у сфері стандартів та підготовки правоохоронних органів (International Association of Law Enforcement Leaders Standards and Training, IALEST) спрямовує свої зусилля на підтримку інноваційного розвитку професійних стандартів громадської безпеки через дослідження та розробки, надання допомоги державам та міжнародним партнерам у встановленні стандартів для навчання персоналу. Організація забезпечує можливість зустрічей та обміну досвідом у сфері стандартів кримінального правосуддя та навчання (IALEST, 2020).

Форми співпраці з відомчими ЗВО. На сайтах 5 відомчих ЗВО наявна інформація про роботу закладів в українській секції IALEST; вказано на обмін матеріалами професійного характеру, а також на спільне розроблення та впровадження спеціальних програм для

підготовки поліцейських і підвищення їхньої кваліфікації, проведення онлайн-семінарів для керівників поліцейських систем, напрацювання кваліфікаційних вимог до правоохоронних органів, сучасних моделей управління тощо.

Міжнародна асоціація начальників поліції (International Association of Chiefs of Police, IACP) – це найбільша у світі та найвпливовіша професійна асоціація для керівників поліції, яка налічує понад 30 000 членів у понад 160 країнах. Зусилля громадської організації спрямовані на підвищення безпеки громади шляхом формування майбутнього поліцейської професії (IACP, 2020).

Організація є видавцем журналу «The Police Chief», провідним періодичним виданням для працівників правоохоронних органів, а також організатором щорічної конференції IACP, найбільшої у світі освітньої та технологічної виставки. Членство в IACP відкрите для правоохоронців усіх рангів, а також неприсяжних лідерів у системі кримінальної юстиції.

Форми співпраці з відомчими ЗВО. На сайті Львівського університету внутрішніх справ вказано про започаткування програми залучення працівників поліції до вивчення іноземних мов для розширення міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю; Донецький юридичний інститут внутрішніх справ України розмістив інформацію, що спільно з даною організацією було заплановано на осінь 2020 р. тиждень співдружності, у лютому 2020 р. проведено спортивні змагання на базі університету.

Міжнародна поліцейська організація (The International Police Association, IPA) – це неурядова організація поліцейських, які працюють в галузі чи колись працювали. Організація об'єднує 372 тисячі членів зі 100 країн світу. Цілями організації є зміцнення зв'язків між представниками поліції різних країн, сприяння міжнародному співробітництву у соціальній, культурній та професійній сферах, збереження миру у світі, поліпшення громадського іміджу поліцейської служби (IPA, 2020).

У 1996 р. було створено Українську секцію Міжнародної поліцейської асоціації (УС МПА), яка об'єднує близько 7 тисяч членів, серед яких представники усіх розглянутих нами ЗВО. Український осередок організовує заходи різного рівня для поглиблення професійних і дружніх стосунків між правоохоронцями різних країн, а зрештою - зміцнення миру і дружби на планеті.

Форми співпраці з відомчими ЗВО. На сайтах розглянутих нами відомчих ЗВО в розділі «Новини» є посилання на співучасть УС МПА у проведенні локальних заходів та круглих столів. Також УС МПА інформує українських членів організації щодо заходів МПО, але інформація про участь індивідуальних членів в цих програмах на сайтах відсутня.

Аналіз співпраці відомчих ЗВО з українськими громадськими організаціями

Аналіз інформації на сайтах відомчих ЗВО дозволяє виокремити наступні українські громадські організації, з якими співпрацюють університети внутрішніх справ:

Професійна спілка атестованих працівників органів внутрішніх справ України (Trade union police of Ukraine) – є «всеукраїнською добровільною неприбутковою самоврядною громадською організацією, члени якої пов'язані спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності, створеною за територіальною та галузевою ознаками». Громадська організація об'єднує «поліцейських, державних службовців, працівників поліції, ... установ, навчальних закладів, інших суб'єктів, які входять до сфери управління МВС, Національної поліції України, осіб, які проходили службу на атестованих посадах та звільнилися із зазначених суб'єктів у зв'язку із виходом на пенсію» (Професійна спілка атестованих працівників органів внутрішніх справ України, 2020).

Згідно Статуту ПАП ОВС України організація та її ланки здійснюють діяльність,

спрямовану в тому числі на розвиток науки, культури та освіти, а враховуючи її дотичність до правоохоронної діяльності та залучення професіоналів практиків, дана організація є стейкхолдером освітнього процесу у відомчих ЗВО.

Форми співпраці з відомчими ЗВО. Дана організація вказана партнером ЗВО, які ми вивчаємо, але у розділі «Новини» не знайдено більш розгорнутої інформації.

Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України», заснована у 2003 р., згідно Статуту також має статус «всеукраїнської громадської неприбуткової організації, яка створена на засадах професійної належності та об'єднує представників юридичної професії – науковців, політичних та суспільних діячів, інших осіб» (Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України», 2020).

До функцій організації входить наступне:

- участь у розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів;
- організація і проведення громадських експертиз проектів законів, програм, рішень та інших документів і нормативних актів;
- організація та проведення заходів щодо вдосконалення юридичної освіти, розвитку юридичної професії і підвищення кваліфікації правників;
- сприяння поширенню правових знань серед населення;
- сприяння професійному зростанню та особистому розвитку правників;
- організація і проведення лекцій, семінарів, тренінгів, конференцій, зустрічей та інших інформаційно-освітніх заходів;
- організація та проведення правничих досліджень і конкурсів.

При організації діє комісія АПУ з питань удосконалення юридичної освіти, яка займається налагодженням співпраці між юридичними школами України та професійним юридичним середовищем, з метою вдосконалення юридичної освіти. Комісія АПУ організовує круглі столи, обговорення, відео зустрічі з обговорення питань удосконалення юридичної освіти.

При організації діє Ліга студентів Асоціації правників України як молодіжне крило Всеукраїнської громадської організації «Асоціація правників України», яка була створена у 2005 році у м. Київ. Задачами молодіжної організації є підвищення активності студентів-правників для зростання участі молоді у процесах державотворення України, реформування юридичної освіти в Україні з метою підвищення її якості, організація і проведення культурних, соціальних та інших заходів тощо. Членами Ліги студентів АПУ є більше 3000 студентів.

Форми співпраці з відомчими ЗВО. Серед студентів, розглянутих нами 5 ЗВО, є члени Ліги студентів Асоціації правників. Але осередок організації діє лише на базі Дніпропетровського університету внутрішніх справ (Ліга студентів АПУ, 2020).

Ліга студентів за 2019-2020 рр. провела 13 всеукраїнських, 7 регіональних та 54 локальних заходів, найбільшими з яких були політична кухня, Legal Speed Dating, Legal F*ckUp Night. На відповідних сайтах інформація щодо участі окремих студентів відсутня.

За 2019-2020 рр. було залучено 475 нових членів, серед яких студенти ЗВО. Студенти долучаються до перегляду Youtube каналу організації, на якому розміщено 71 відео, а кількість його підписників складає 1020.

Для забезпечення якості вищої освіти Лігою студентів Асоціації правників України започатковано всеукраїнський проект «Реформа юридичної освіти». Також членів Ліги студентів АПУ залучено до Робочої групи з питань реформи юридичної освіти при ВРУ. Інформація про участь окремих студентів у даному проекті на сайтах відповідних ЗВО не знайдено.

Громадська організація «Українська асоціація представниць правоохоронних органів» (Ukrainian Association of Women in Law Enforcement, UAWLE) згідно Статуту також є «добровільною, неприбутковою громадською організацією, яку утворено громадянами України для спільної реалізації та захисту прав і свобод, досягнення мети (цілей) та реалізації напрямів діяльності» (Громадська організація «Українська асоціація представниць правоохоронних органів», 2020).

У Статуті зафіксовано, що напрямами діяльності організації є:

- здійснення заходів спрямованих на недопущення та подолання дискримінації жінок у правоохоронних органах;
- підвищення рівня професійної компетентності жінок у правоохоронних органах;
- впровадження системи наставництва для жінок у правоохоронних органах;
- встановлення партнерських відносин з міжнародними та національними організаціями, науковими установами та навчальними закладами для розширення знань, обміну кращими практиками, професійним досвідом;
- сприяння підвищенню престижу та авторитету правоохоронних органів, зміцненню партнерських стосунків і співпраці між правоохоронними органами і населенням.

Форми співпраці з відомчими ЗВО: на сайтах трьох відомчих ЗВО (Донецький юридичний інститут міністерства внутрішніх справ України, Дніпропетровський університет внутрішніх справ, Одеський університет внутрішніх справ) наявна інформація щодо тренінгів, які організовано громадською організацією з метою розвитку лідерських та професійних якостей.

Аналіз співпраці відомчих університетів та громадських організацій

Контент-аналіз новин з офіційних сайтів відомчих ЗВО дозволяє охарактеризувати співпрацю університетів та громадських організацій як фрагментовану та несистемну. Виходячи з проаналізованої нами інформації на сайтах, громадські організації виступають партнерами та співорганізаторами заходів, які проводяться у ЗВО. Втім відсутня інформація, яка б дозволила ширше охарактеризувати внесок, що саме роблять профільні громадські організації для профільних університетів щодо вдосконалення освітніх програм та освітніх компонентів. Аналіз положень про систему внутрішнього забезпечення якості освіти відомчих ЗВО показує, що в більшості з них не окреслено умови та механізми залучення стейкхолдерів для оцінки й удосконалення якості освітніх послуг. Отже, інформація про те, яким чином відбувається налагодження співпраці з новими громадськими організаціями, як представників громадських організацій запрошують на засідання кафедри чи до читання лекцій не є у публічному доступі.

Контент-аналіз новин з офіційних сайтів університетів дозволяє зробити висновок, що серед сфер діяльності громадських організацій різного рівня, які дотичні до діяльності спеціалізованих закладів вищої освіти, домінує індивідуальний та професійний розвиток, популяризація результатів досліджень та стандартів якості освіти у правоохоронній сфері. Громадські організації професійного спрямування забезпечують якість освіти за рахунок створення діючих форумів, які здатні забезпечити найкращими практиками.

Висновки

1. Проблема забезпечення якості вищої освіти у спеціалізованих закладах вищої освіти є пріоритетним напрямом сучасної політики держави у сфері вищої освіти. Ефективне

забезпеченням якості освітніх послуг передбачає впровадження показників якості вищої освіти, які використовуються у Європейському просторі вищої освіти.

2. На якість вищої освіти України впливають різні фактори, серед яких участь різних стейкхолдерів у забезпеченні та моніторингу стандартів якості вищої освіти. Обов'язком університетів є організація та забезпечення функціонування системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

3. Спеціалізовані ЗВО розпочали формування внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти у 2016 р. На даному етапі розроблені відповідні положення, які регламентують розподіл повноважень щодо забезпечення якості освіти між різними службами та підрозділами університету. На основі проаналізованих нами документів робимо висновок про те, що окремі структурні підрозділи із забезпечення якості вищої освіти у відомчих ЗВО ще не сформовано, а функції з дотримання стандартів якості покладено як додаткові на існуючі структурні підрозділи.

4. Роль стейкхолдерів, зокрема представників таких громадських організацій, як наприклад, асоціації юристів чи адвокатів тощо, у процесі забезпечення якості вищої освіти не позначена в офіційних документах. Аналіз новин з сайтів відповідних ЗВО дає підстави стверджувати, що спеціалізовані ЗВО співпрацюють з міжнародними та українськими громадськими організаціями, чия діяльність дотична до правоохоронної справи. Пріоритетом співпраці ЗВО та громадських організацій, що є публічно доступною на відповідних сайтах, є спільна навчальна діяльність, тренінги, конференції та круглі столи, підвищення кваліфікації окремих працівників. Документи, в яких окреслено вплив громадських організацій на забезпечення якості освітніх послуг, та інформація про практичний вимір співпраці щодо даного напрямку відсутня на сайтах.

5. Для адаптації стандартів якості вищої освіти у спеціалізованих ЗВО до стандартів якості вищої освіти ЄПВО рекомендуємо використати теоретичні та методичні розробки, які містяться у керівних принципах щодо побудови інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості та якості освіти в рамках проекту Erasmus + QUAER.

Доцільним є також розробка та прийняття документу (стратегія, концепція, положення), в якому необхідно окреслити механізм співпраці з громадськими організаціями, визначити механізм залучення громадських організацій до оцінки якості освітніх послуг, повноваження, котрі надаються організаціям-партнерам закладу, алгоритм оприлюднення оцінок та пропозицій громадських організацій щодо якості освітніх послуг, оцінки якості освітніх послуг.

Науково-педагогічним працівникам рекомендуємо запрошувати представників громадських організацій у форматі круглих столів, виїзних засідань кафедр, тренінгів та воркшопів тощо.

На наш погляд, перспективним напрямом подальших досліджень впливу громадських організацій на забезпечення якості вищої освіти у спеціалізованих ЗВО є адаптація критеріїв та показників внутрішнього процесу забезпечення якості вищої освіти, прийнятих у відповідних спеціалізованих закладах ЄПВО.

Бібліографічні посилання

Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України». (2020). https://uba.ua/ukr/official_documents/

Гринькевич, О. (2018). Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. праць*. № 40. Ч. 1. С. 92-102.

- Громадська організація «Українська асоціація представниць правоохоронних органів». (2020). <http://uawle.org/sample-page-2-2/statut/>
- Європейська поліцейська асоціація України. (2020). <http://www.epa-ua.org/organization2.html>.
- Закон України «Про вищу освіту». (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про громадські об'єднання» (2012). № 4572-VI від 22 березня 2012 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
- Закон України «Про освіту». (2017). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Калашнікова, С. (ред.). (2017). Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства: колективна монографія / авторський колектив: Є. Балджи, І. Драч, С. Калашнікова, О. Коваленко, С. Курбатов, Н. Невмержицька, О. Паламарчук, В. Рябченко, Л. Червона. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 205 с.
- Ліга студентів Асоціації правників України: локальні осередки. (2020). <http://league.com.ua/pro-nas/lokalni-oseredki/>
- Линьова, І. (2013). Забезпечення якості вищої освіти—стратегічний пріоритет розвитку системи освіти України. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. №40. С. 115-121.
- Луговий, В., & Таланова, Ж. (ред.). (2016). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості: аналітичні матеріали (частина II) (препринт)*. / Авт.: О. Воробйова, М. Гриценко, В. Луговий, О. Слюсаренко, А. Ставицький, Ж. Таланова, В. Ткаченко. К.: ІВО НАПН України, 111 с.
- Луговий, В., & Таланова, Ж. (ред.). (2018). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: аналітичні матеріали (частина I)(препринт)*. Київ, 2018. 172 с.
- Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Дніпропетровського університету внутрішніх справ. (2016). Додаток до наказу ДДУВС від 14.06.2016 № 301. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/nmc/polog/nakaz301.pdf>.
- Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України. (2019). Наказ ДЮІ МВС України від 02 травня 2019 р. № 220. <https://www.dli.donetsk.ua/education/education-reglament>
- Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Львівського національного університету внутрішніх справ. (2018). Введено в дію наказом ректора ЛьвДУВС від 03.09.2018 р. № 209. http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/normat_doc/norm_doc_lvduvs/polozh_pro_systemy_vnytr_zabezp.pdf
- Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Одеського національного університету внутрішніх справ. (2017). Наказ Одеського державного університету внутрішніх справ від 28 листопада 2018 р., № 492. <http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Polozhennya-pro-sistemu-vnutrishnogo-zabezpechennya-yakosti-vishhoyi-osviti-3.pdf>.
- Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Харківського національного університету внутрішніх справ. (2019). Наказ Харківського національного університету внутрішніх справ від 26.06.2019 р. № 367. http://univd.edu.ua/files/generaldocs/quality_education_KhNUVS.pdf.
- Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС. (2008). Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 р. № 62. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-8/conv/print>

- Професійна спілка атестованих працівників органів внутрішніх справ України. (2020). <http://papovs.com/statut/>
- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. (2015). Ухвалені Міністерською конференцією в Єревані 14-15 травня 2015 р.. Київ: ТОВ «ЦС», 32 с. <https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines-for-qa-in-the-ehea-2015.pdf>
- Табачник, Д., & Кремень, В. (ред.). (2011). *Національний освітній глосарій: вища освіта*. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 100 с.
- Трима, К. (2018). Вплив Групи Є4 на забезпечення якості вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», №22*. С. 78-84.
- Annual Report. (2019). International Association of Chiefs of Police. <https://www.theiacp.org/sites/default/files/2020-07/IACP%202019%20Annual%20Report%200.pdf>.
- Association of European Police Colleges. (2019). <https://www.aepc.net/mission-statement/>.
- Bleiklie, I., Enders, J., & Lepori, B. (Eds.). (2017). *Managing Universities. Policy and Organizational Change from a Western European Comparative Perspective*. Palgrave Macmillan. 329 p.
- Benchmarking Higher Education System Performance. <http://www.oecd.org/education/benchmarking-higher-education-system-performance-be5514d7-en.html>.
- European Union Agency for Law Enforcement Training. (2020.). <https://www.cepol.europa.eu/who-we-are/european-union-agency-law-enforcement-training/mission-vision-values>.
- Gilfillan, B., & Fee, A. (2017). Shaping participation: an international NGO implementing a government participation policy. *Development in Practice*. 27:8. P. 1035-1049.
- International Association of Chiefs of Police. (2020.). <https://www.theiacp.org/about-iacp>.
- International Association of Law Enforcement Leaders Standards and Training. (2020.). <https://www.iadlest.org/about-us/about>
- International Police Association. (2020). <https://www.ipa-international.org/IPA-Statutes>
- OECD (2019), Benchmarking Higher Education System Performance, Higher Education, OECD Publishing, Paris, / Higher education and the wider social and economic context 2019. P.2. <https://doi.org/10.1787/be5514d7-en>
- OECD (2019), Education at a Glance 2019: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- The Education and Training Monitor 2019. (2019). European Commission. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-romania_en.pdf.
- Trends 2018. (2018). Learning and teaching in the European Higher Education. <https://eua.eu/downloads/publications/trends-2018-learning-and-teaching-in-the-european-higher-education-area.pdf>.
- World Bank Group. (2019). Review of the education sector of Ukraine: moving towards effectiveness, equity and efficiency. P.77. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32406>

References

- Vseukrainska hromadska orhanizatsiia «Asotsiatsiia pravnykiv Ukrainy» [All-Ukrainian public organization «Association of Lawyers of Ukraine»]. (2020). https://uba.ua/ukr/official_documents/ (in Ukrainian).
- Hrynkevych, O. (2018). Stratehichni priorityty pidvyshchennia konkurentospromozhnosti vyshchoi osvity v Ukraini [Strategic priorities for improving the competitiveness of higher education in Ukraine]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini: zb. nauk. prats.* № 40. Ch. 1. S. 92-102. (in Ukrainian).
- Hromadska orhanizatsiia «Ukrainska asotsiatsiia predstavnyts pravookhoronnykh orhaniv» [NGO «Ukrainian Association of Law Enforcement Representatives»]. (2020). <http://uawle.org/sample-page-2-2/statut/> (in Ukrainian).
- Yevropeiska politseiska asotsiatsiia Ukrainy [European Police Association of Ukraine]. (2020). <http://www.epa-ua.org/organization2.html> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»]. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro hromadski obiednannia» [Law of Ukraine «On Public Associations»]. (2012). № 4572-VI vid 22 bereznia 2012 r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» Law of Ukraine «On Education»]. (2017). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian).
- Kalashnikva, S. (red.). (2017). *Rozvytok instytutsiinoho potentsialu universytetiv u konteksti hlobalnoho liderstva: kolektyvna monohrafiia [Development of institutional capacity of universities in the context of global leadership: a collective monograph.]* / avtorskyi kolektyv: Ye. Baldzhy, I. Drach, S. Kalashnikova, O. Kovalenko, S. Kurbatov, N. Nevmerzhytska, O. Palamarchuk, V. Riabchenko, L. Chervona. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy, 205 s.
- Student League of the Ukrainian Law Association: local branches. (2020). <http://league.com.ua/pro-nas/lokalni-oseredki/> (in Ukrainian).
- Lynova, I. (2013). Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity–stratehichni prioritytet rozvytku systemy osvity Ukrainy. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity [Quality assurance of higher education – a strategic priority for the development of the education system of Ukraine]. *Pedahohika i psykholohiia.* №40. S. 115-121. (in Ukrainian).
- Luhovyi, V., & Talanova, Zh. (red.). (2016). *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu humanizatsii vyshchoi osvity yak zasobu zabezpechennia yii yakosti: analitychni materialy (chastyna II) (prepynt) [Analysis of the leading domestic and foreign experience of humanization of higher education as a means of ensuring its quality: analytical materials (part II) (preprint)]*. / Avt.: O. Vorobiova, M. Hrytsenko, V. Luhovyi, O. Sliusarenko, A. Stavyskyi, Zh. Talanova, V. Tkachenko. K.: IVO NAPN Ukrainy, 111 s. (in Ukrainian).
- Luhovyi, V., & Talanova, Zh. (red.). (2018). *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu shchodo otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity v umovakh yevrointehratsii: analitychni materialy (chastyna I)(prepynt) [Analysis of the leading domestic and foreign experience of humanization of higher education as a means of ensuring its quality: analytical materials (part I) (preprint)]*. Kyiv, 2018. 172 s. (in Ukrainian).
- Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity Dnipropetrovskoho universytetu vnutrishnikh sprav [Regulations on the system of internal quality assurance of education of Dnipropetrovsk University of Internal Affairs]. (2016). Dodatok do nakazu

DDUVS vid 14.06.2016 № 301. <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/nmc/polog/nakaz301.pdf>. (in Ukrainian).

Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity Donetskoho yurydychnoho instytutu Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Regulations on the system of internal quality assurance of education of the Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. (2019). Nakaz Dliul MVS Ukrainy vid 02 travnia 2019 r. № 220. <https://www.dli.donetsk.ua/education/education-reglament> (in Ukrainian).

Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity Lvivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Regulations on the system of internal quality assurance of education of the Lviv National University of Internal Affairs]. (2018). Vvedeno v diiu nakazom rektora LvDUVS vid 03.09.2018 r. № 209. http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/normat_doc/norm_doc_lvduvs/polozh_pro_systemy_vnytr_zabezp.pdf (in Ukrainian).

Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity Odeskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Regulations on the system of internal quality assurance of education of the Odessa National University of Internal Affairs]. (2017). Nakaz Odeskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav vid 28 lystopada 2018 r., № 492. <http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Polozhennya-pro-sistemu-vnutrishnogo-zabezpechennya-yakosti-vishhoyi-osviti-3.pdf>. (in Ukrainian).

Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Regulations on the system of internal quality assurance of education of Kharkiv National University of Internal Affairs]. (2019). Nakaz Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav vid 26.06.2019 r. № 367. http://univd.edu.ua/files/generaldocs/quality_education_KhNUVS.pdf. (in Ukrainian).

Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vyshchi navchalni zaklady MVS [On Approval of the Regulations on Higher Educational Institutions of the Ministry of Internal Affairs]. (2008). Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 14.02.2008 r. № 62. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-8/conv/print> (in Ukrainian).

Profesiina spilka atestovanykh pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy [The professional association of certified police officers Ukraine]. (2020). <http://papovs.com/statut/>

Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area]. (2015). Ukhvaleni Ministerskoiu konferentsiieiu v Yerevani 14-15 travnia 2015 r.. Kyiv: TOV «TsS», 32 s. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (in Ukrainian).

Tabachnyk, D., & Kremen, V. (red..). (2011). *Natsionalnyi osvithii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education]*. K.:TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady», 100 s. (in Ukrainian).

Tryma, K. (2018). Vplyv Hrupy Ye4 na zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity u Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [The impact of the E4 Group on quality assurance in higher education in the European Higher Education Area]. *Naukovyi zbirnyk «Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka»*, №22. С. 78-84. (in Ukrainian).

- Annual Report. (2019). International Association of Chiefs of Police. https://www.theiacp.org/sites/default/files/2020-07/IACP%202019%20Annual%20Report_0.pdf.
- Association of European Police Colleges. (2020). <https://www.aepc.net/mission-statement/>.
- Bleiklie, I., Enders, J., & Lepori, B. (Eds.). (2017). *Managing Universities. Policy and Organizational Change from a Western European Comparative Perspective*. Palgrave Macmillan. 329 p.
- Benchmarking Higher Education System Performance. <http://www.oecd.org/education/benchmarking-higher-education-system-performance-be5514d7-en.html>.
- European Union Agency for Law Enforcement Training. (2020). <https://www.cepol.europa.eu/who-we-are/european-union-agency-law-enforcement-training/mission-vision-values>.
- Gilfillan, B., & Fee, A. (2017). Shaping participation: an international NGO implementing a government participation policy. *Development in Practice*. 27:8. P. 1035-1049.
- International Association of Chiefs of Police. (2020). <https://www.theiacp.org/about-iacp>.
- International Association of Law Enforcement Leaders Standards and Training. (2020). <https://www.iadlest.org/about-us/about>
- International Police Association. (2020). <https://www.ipa-international.org/IPA-Statutes>
- OECD (2019), Benchmarking Higher Education System Performance, Higher Education, OECD Publishing, Paris, / Higher education and the wider social and economic context 2019. P.2. <https://doi.org/10.1787/be5514d7-en>
- OECD (2019), Education at a Glance 2019: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- The Education and Training Monitor 2019. (2019). European Commission. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-romania_en.pdf.
- Trends 2018. (2018). Learning and teaching in the European Higher Education. <https://eua.eu/downloads/publications/trends-2018-learning-and-teaching-in-the-european-higher-education-area.pdf>.
- World Bank Group. (2019). Review of the education sector of Ukraine: moving towards effectiveness, equity and efficiency. P.77. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32406>

Tryma Kateryna
Salnikova Natalia

NGO impact on ensuring the quality of higher education in departmental HEIs

Abstract

The process of higher education quality assurance is a strategic priority for the development of higher education in Ukraine. To meet the EHEA standards in the sphere of higher education for the Ukrainian HEIs to cooperate with European ones; the conceptual foundations of the reform of higher education, which are designed to provide quality educational services, are to be considered. Modern higher education policy in the European Higher Education Area to ensure the quality of higher education involves the involvement of various stakeholders in the functioning of higher education, including NGOs and associations, employers, local communities, and active citizens. Departmental HEIs began to form an internal system of quality assurance in higher education in 2016. At this stage, the relevant provisions have been developed, which regulate the distribution of

powers to ensure the quality of education between different services and departments of the university. Based on the analysed documents, it was concluded that some structural units for quality assurance in higher education in departmental HEIs have not yet been formed, and the functions of compliance with quality standards are assigned as additional to existing structural units. Based on the analysis of news from the websites of departmental HEIs of Ukraine, it was concluded that departmental HEIs cooperate with international and Ukrainian non-governmental organisations whose activities are related to law enforcement. The priority of cooperation between HEIs and non-governmental organisations, which is publicly available on the websites of universities, is joint educational activities, training, conferences and round tables, professional development of employees. There are no documents outlining the influence of non-governmental organisations on ensuring the quality of educational services and information on the practical dimension of cooperation in ensuring the quality of educational services on the websites. The conclusion is made about the need to develop mechanisms for the cooperation of departmental HEIs of Ukraine with non-governmental organisations and the algorithm of the promulgation of this process.

Keywords: higher education, internal quality assurance in higher education, departmental universities, stakeholders, non-governmental organizations.

Трима Катерина

- кандидат політичних наук
- провідний науковий співробітник
- Інститут вищої освіти НАПН України
- Україна
- ORCID: 0000-0001-5567-1387
- e-mail: k.tryma@ihed.org.ua, katet@ukr.net

205

Tryma Kateryna

- PhD in Political Sciences
- Leading Researcher
- Department of Policy and Governance in Higher Education, Institute of Higher

Education, NAESU

- Ukraine
- ORCID: 0000-0001-5567-1387
- e-mail: k.tryma@ihed.org.ua, katet@ukr.net

Сальнікова Наталія

- кандидат історичних наук
- завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України
- Україна
- ORCID: 0000-0003-4931-0491
- e-mail: natalisalnikova2601@gmail.com

Salnikova Natalia

- PhD in Historical Sciences

- *Head of the Humanities Department*
- *Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*
- *Ukraine*
- *ORCID: 0000-0003-4931-0491*
- *e-mail: natalisalnikova2601@gmail.com*